

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 2(2) 2022

Київ – 2022

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 2(2) 2022

Kiev – 2022

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2022. № 2(2) 2022. С. 391

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 02.08.2022, № 1/8-22)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- ✚ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спільноти краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✚ Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- ✚ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✚ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✚ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✚ Лянтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✚ Матійчин Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✚ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✚ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
- ✚ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✚ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всевітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)

- ✚ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- ✚ Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завдувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- ✚ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✚ Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методикі її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✚ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✚ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✚ Приходькіна Наталія Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- ✚ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✚ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завдувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✚ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (Одеса, Україна)
- ✚ Сапожников Станіслав Володимирович - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)
- ✚ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завдувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✚ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (м. Дніпро, Україна)
- ✚ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)
- ✚ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✚ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✚ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✚ Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✚ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✚ Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- ✚ Чікарькова Марія Юріївна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✚ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✚ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✚ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✚ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✚ Янкович Олександра Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завдувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)
- ✚ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

- Ladyka O.V., Bohachuk N.A., Stulkivska S.V.** 10
THE CONCEPT OF FRIENDSHIP: COMPARATIVE ANALYSIS
- Гайдаш А.В.** 23
*ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МІГРАНТІВ І БІЖЕНЦІВ В
УКРАЇНСЬКИХ ЗВО*
- Глумакова О.І.** 35
*ТРУДНОЩІ ФОРМУВАННЯ АУДИТИВНОГО ВМІННЯ У
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ*
- Драпак Г.Б., Марєєва Т.В., Одінцова О.О.** 46
*СПЕЦИФІКА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ*
- Колмикова О.О.** 59
*РОЗВИТОК НАВИЧОК МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА
ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ У КУРСАНТІВ-МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
ТОРГІВЕЛЬНОГО ФЛОТУ*
- Мікава Н.М., Набока О.М.** 69
*РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО ВИВЧЕННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ*
- Степаненко О.К., Іванишин М.В.** 84
*ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ
МЕТОДІВ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ*
- Шарагіна О.В.** 96
АНТОНІМІЯ У ВІРШАХ ВОЛОДИМИРА ПІДПАЛОГО

СЕРІЯ «ПЕДАГОГІКА»

- Ахновська І.О.** 113
ОСВІТА ДІТЕЙ-ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ
- Гудзенко О.Г.** 128
СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ЛОГІКИ ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ
- Кійко С.В., Смаглій В.І.** 140
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
- Курок Р.О.** 157
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖІВ
- Макєєва Л.М., Степаненко Т.О., Винограденко С.О., Мокєрова Н.В.** 171
ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
- Рождественська А.О., Железнякова Н.М.** 184
НЕТИКЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МІЖ УЧАСНИКАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
- Рібцун Ю.В.** 201
ЗАПОБІГТИ, ЗАХИСТИТИ, ДОПОМОГТИ. ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
- Сисоліна Н.П., Кононенко Л.В., Сисоліна І.П., Кононенко С.О., Чумаченко О.С.** 213
ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сова М.О., Деніжна С.О. 226
*ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ*

Ступак О.Т. 239
*ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ: ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ*

Таблер Т.І. 247
*МОТИВАЦІЯ ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ І
МАТЕМАТИЧНА ТРИВОЖНІСТЬ УЧНІВ*

Шумський О.Л., Шумська О.О. 258
*ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО УМОВ
НАВЧАННЯ У ЗВО*

СЕРІЯ «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»

Гетьманчук М.П. 269
*УЧАСТЬ РОСІЙСЬКИХ ЕСЕСІВЦІВ 29-ї ГРЕНАДЕРСЬКОЇ
ДИВІЗІЇ СС (РОСІЙСЬКОЇ № 1) У ПРИДУШЕННІ
ВАРШАВСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1944 Р.*

Золотарьов В.С. 283
*СТАВЛЕННЯ ДУМСЬКОЇ ФРАКЦІЇ ПАРТІЇ КАДЕТІВ ДО
АГРАРНОГО ПИТАННЯ (1906-1907 рр.)*

Зубко А.М. 293
*МІРИ ВАГИ ФРАНЦІЇ ВІД ДАВНІХ ЧАСІВ ДО ВВЕДЕННЯ
МЕТРИЧНОЇ СИСТЕМИ*

Котельницький Н.А. 313
*СПОГАДИ ТА ПУБЛІЧНИЙ ЕПІСТОЛЯРІЙ
Н.Н. ВОЛК-КАРАЧЕВСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ
ЗЕМСЬКОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ
(60-80РР. ХІХСТ.)*

Левицький В.О. 320
*КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ –
НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ*

- Личук С.В.** 335
*ТРАГІЧНІ ПОДІЇ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ – РЕЗУЛЬТАТ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ*
- Малахіті Г.А., Сніговська О.В.** 345
*ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ – ГОЛОВНА СУХОПУТНА БРАМА
ОДЕСИ: ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ ПАСАЖИРСЬКИХ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ*
- Свинаренко Н.О.** 368
*ЗАХІДНОНІМЕЦЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ДОСВІД
ВІДНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСТВА: ІСТОРИЧНІ УРОКИ*
- Стефанів В.В.** 378
*УКРАЇНСЬКІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ХХ СТ.: СТУПІНЬ ІСТОРИЧНОЇ
ІНФОРМАТИВНОСТІ Й ПРОПАГАНДИВНОСТІ*

УДК 330.85

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-2\(2\)-368-377](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-2(2)-368-377)

Свинаренко Наталія Олександрівна кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, пр. Науковий, 9А, м. Харків, 61166, тел.: (057) 702-11-86, <https://orcid.org/0000-0002-8972-0025>

ЗАХІДНОНІМЕЦЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСТВА: ІСТОРИЧНІ УРОКИ

Анотація. Зазначено, що суспільство Західної Німеччини до кінця 40-х років ХХ століття перебувало у вкрай пригніченому стані: її агресивна політика і ідеологія фашизму, яку пропагували роками, виявилися поверженими, все прогресивне людство засуджувало злочини нацистів. На той час суспільство Німеччини складалося з величезної кількості безробітних, біженців, відпущених полонених та відпущених в'язнів концборів. Акцентовано увагу на тому, що Німеччина мала виплачувати репарації країнам-переможницям у війні, багато олігархів та потенційних інвесторів ще напередодні 1945 року поступово виводили свої кошти з тодішньої Німеччини. Тобто, зруйнована вщент держава мусила віддавати борги країнам-переможницям.

Виявлено, що сучасні вітчизняні і російські дослідники надзвичайно високо оцінюють діяльність цього німецького політика, віддають належне його організаторському таланту. При цьому, самі німці, вважають що у становленні німецького «економічного дива» велике значення мали особливості їх ментальності, схильність до скуппульозності, порядку, надбережне ставлення до будь-яких заробітків. Акцентовано увагу на таких важливих складових відродження економіки Західної Німеччини як вчасно та грамотно проведена грошова реформа та американська економічна допомога за планом Маршалла, багаторічна кропітка робота спочатку мільйонів німецьких громадян, пізніше - іноземних трудових емігрантів. Виявлено, що західнонімецька повоєнна модель економіки з самого початку демонструвала високий рівень соціальної захищеності тодішнього ринкового господарства, що досягалася шляхом раціонального розподілу суспільного доходу. Щодо питання

перенесення вдалого історико-економічного досвіду відновлення економіки на українське підгрунття, то, переважно через нашу українську ментальність, недовіру до влади та банківських установ, відсутність таких яскравих та мудрих політиків і унеможливають цю роботу на даний час.

Ключові слова: Західна Німеччина, Людвіг Ерхард, повоєнне відновлення господарства, грошова реформа, план Маршалла.

Svynarenko Nataliya Olexandrivna Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Associate Professor, Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Naukovyi Ave., 9A, Kharkiv, 61166, tel.: (057) 702-11-86, <https://orcid.org/0000-0002-8972-0025>

WESTERN GERMAN ECONOMIC EXPERIENCE OF ECONOMIC RECOVERY: HISTORICAL LESSONS

Abstract. It is noted that the society of West Germany until the end of the 40s of the twentieth century was in a very depressed state: its aggressive policies and ideology of fascism, which was propagated for years, were defeated, all progressive humanity condemned the crimes of the Nazis. At that time, German society consisted of a large number of unemployed, refugees, released prisoners and released concentration camp prisoners. Emphasis was placed on the fact that Germany had to pay reparations to the victorious countries in the war, many oligarchs and potential investors in the eve of 1945 gradually withdrew their funds from the then Germany. That is, the utterly ruined state had to pay its debts to the victorious countries.

It was found that modern domestic and Russian researchers are extremely appreciative of the activities of this German politician, pay tribute to his organizational talent. At the same time, the Germans themselves believe that in the formation of the German "economic miracle" of great importance were the peculiarities of their mentality, a tendency to meticulousness, order, careful attitude to any earnings. Emphasis is placed on such important components of the West German economic revival as timely and competent monetary reform and American economic aid under the Marshall Plan, many years of painstaking work, first by millions of German citizens and later by foreign labor emigrants. It was found that the West German post-war model of the economy from the very beginning showed a high level of social protection of the then market economy, which was achieved through the rational distribution of social income. As for the transfer

of successful historical and economic experience of economic recovery on Ukrainian soil, it is mainly due to our Ukrainian mentality, distrust of government and banking institutions, the lack of such bright and wise politicians and make this work impossible at present.

Keywords: West Germany, Ludwig Erhard, post-war economic recovery, monetary reform, the Marshall Plan.

Постановка проблеми. Зараз Україна переживає дуже складні часи - частина наших земель опинилася під тимчасовою російською окупацією, на частині нашої території бійці воюють з рашистами. І уже зараз політики та бізнесмени розробляють плани відновлення зруйнованих мікрорайонів у великих містах та дискутують з цього приводу. За таких обставин історико-економічний досвід відновлення економіки Західної Німеччини є показовим і може бути корисним для нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зараз з'являється багато статей, присвячених вивченню історико-економічного досвіду повоєнної Західної Німеччини на українське підгрунття. До таких робіт можна віднести статті В.І. Іваненко, С.В. Дударенко [1], В.І. Роечко [2] та ін. Названа тема вивчена в окремих її аспектах та напрямках. Зокрема, історіографічні дослідження, присвячені історичним оцінкам тих чи інших аспектам німецького «економічного дива» висвітлено у статтях Н.О. Свиначенко [3-5]. У дисертації Н.О. Свиначенко комплексно досліджуються опубліковані праці радянських та сучасних вітчизняних та російських істориків, економістів та публіцистів, котрі присвячені різним аспектам історії соціально-економічного розвитку повоєнної західної Німеччини, основні питання даної роботи включають вивчення думок, що висловлювали в різний час радянські, сучасні вітчизняні та російські науковці та публіцисти стосовно факторів стрімкого відновлення західнонімецького господарства наприкінці 40-х - у 50-х роках ХХ століття, ролі тодішнього міністра економіки, так званого архітектора економічних реформ Людвіга Ерхарда у становленні німецького «економічного дива» [6].

Виділення невирішеної раніше частки загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Дана наукова робота є спробою сучасного переосмислення ролі і місця Німеччини у повоєнній Європі.

Мета статті - проаналізувати західнонімецький економічний досвід відновлення господарства в історичному аспекті. Вказана мета реалізується через низку завдань: оцінити соціально-економічне становище Західної Німеччини після Другої Світової війни, здійснити

спробу переосмислення ролі Німеччини у Другій Світовій війні та повоєнній відбудові.

Виклад основного матеріалу. 1. Соціально-економічне становище Західної Німеччини після Другої Світової війни. Після Другої Світової війни територія Німеччини була розділена на зони впливу держав-переможниць: Радянського Союзу, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Франції. Зрозуміло, що за таких обставин страждали пересічні громадяни, котрі втратили можливість спілкуватися зі своїми родичами, знайомими. Економіка фашистської Німеччини за правління Гітлера була надто мілітаризованою, за рахунок чого відповідно, практично повністю була ліквідована проблема безробіття. Але після закінчення війни пересічні громадяни у своїй більшості мали статус безробітних. Держава тотально втручалася в усі сфери економіки, придушувалася конкуренція, підприємницька активність. Використання друкарського верстата для фінансування постійно зростаючих військових витрат призвело до величезної інфляції — понад 600% від довоєнного рівня, падіння військового попиту після закінчення війни, розподільна система, втрата джерел сировини призвели до колапсу економіки, дефіцит бюджету покривався позиками та емісією, що викликало все нові загострення інфляції [7].

Велика ступінь руйнацій міст та містечок, мільйони біженців, полонених, поранених, тавро країни, яка вчиняла злочини проти людства, - таким сумним і безнадійним, на перший погляд, був стан Німеччини після війни. Країна втратила 25% своєї довоєнної території, майже кожен другий німець був безробітний, близько 20% житла було повністю зруйновано, а ще близько 25% - пошкоджено, обсяг промислового виробництва в 1946 році становив лише 33% від довоєнного рівня, сільське господарство за рівнем розвитку було відкинуто на тридцять років назад, виробництво сталі скоротилося в сім разів, видобуток вугілля впав удвічі [7].

Зрозуміло, що через поразку у війні відбувалося поступове падіння військового попиту, розподільна система та втрата джерел сировини призвели до фактичного колапсу економіки, дефіцит бюджету покривався позиками та емісією, що викликало все нові хвилі інфляції.

Призначена країнами-переможницями влада намагалася боротися з інфляцією шляхом заборон на підвищення цін, але викликала лише дефіцит товарів: за статистикою, на одного німця лише кожні п'ять років випускалася одна тарілка, пару черевиків він міг купити раз у дванадцять років, костюм — один раз на п'ятдесят років, економісти підрахували, що лише кожна п'ята дитина могла лягти у своє ліжечко, і

лише один німець з трьох мав можливість лягти у власну труну, німецькі гроші служили розпалюванням для печі, для обміну промислових товарів на продукти городяни виїжджали в сільську місцевість, у країні панував чорний ринок, де люди розраховувалися їжею, сигаретами, кавою або навіть панчохами [8].

Звісно, оптимізму щодо розвитку не додавала окупація країни та репарації, які стягували переможці. Тільки репарації для Радянського Союзу були такими: виїхало 400 тисяч залізничних вагонів устаткування -2 885 заводів, 96 електростанцій, 340 тисяч верстатів, 72 тисяч вагонів будівельних матеріалів, 200 тисяч електромоторів, 1 мільйон 335 тисяч голів худоби, 2,3 мільйона тонн зерна, мільйон тонн овочів, по півмільйона тонн жиру та цукру, 20 мільйонів літрів спирту, 16 тонн тютюну, конфісковані телескопи з астрономічної обсерваторії університету Гумбольдта, вагони берлінської підземки та круїзні лайнери [Ямпольська]. Яскравим прикладом німецьких військових трофеїв можна назвати і обладнання Центральної телефонної станції Москви - все це раніше слугувало у телефонному вузлі Рейхсканцелярії, навіть техніка для прослуховування радянської держбезпеки була німецькою [7].

2. Німецьке «економічне диво» в деталях.

Сучасні вітчизняні та російські дослідники надзвичайно високо оцінювали внесок Людвіга Ерхарда у становлення так званого німецького «економічного дива» [3-5]. Зрозуміло, що ніяких див не буває, а швидке економічне відновлення економіки Західної Німеччини у 1948-1958 складалося з сукупності успішних складових, таких як грошова реформа 1948 р., американська допомога за планом Маршалла та ін. внутрішні реформи, проведені під грамотним керівництвом Людвіга Ерхарда.

Термін німецьке «економічне диво» у своєму розвитку у своєму розвитку в радянській історіографії еволюціонував змістовно від поняття «міф», «легенда», «реклама» про стрімке відродження повоєнного західнонімецького господарства до сучасного розуміння східноєвропейською історіографією соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка за короткий час пройшла складний процес наполегливої праці мільйонів робітників, за умови успішного вкладення американських інвестицій, вчасно проведених грошової та цінової реформ під гнучким контролем держави [6, С.16].

Щодо ефективності внутрішніх реформ, то для стимулювання експорту держава давала податкові пільги, а під великі контракти – фінансування. Фізичні особи, чиї доходи були нижчі за 2400 марок на

рік, платили близько 18% податку, а ось ставку податку на доходи понад 250 тисяч марок на рік підняли до 95%, крім того, було знижено податки на доходи за цінними паперами, не останню роль відновлення економіки Західної Німеччини зіграло німецьке «велике будівництво», розруха і дванадцять мільйонів біженців зі східних земель вимагали більше житла, тому існувала окрема програма стимулів для будівництва житлової, комерційної та іншої нерухомості, яка включала як податкові стимули, так і можливості спільного фінансування з державою [9]. А вже у 1962 році рівень промислового виробництва в Західній Німеччині перевершив довоєнні показники втричі. Федеративна Республіка Німеччина займала друге місце за величиною золотовалютних резервів, третє місце після Сполучених Штатів Америки та Великої Британії за обсягом промислового виробництва, середньорічні темпи економічного зростання 1950–1966 рр. становили близько 9,2% [10].

Дослідники В.Іваненко та С.Дударенко у одній зі своїх робіт зазначають, Німеччина за 10 років реформ змогла вийти на колосально новий рівень завдяки талановитим людям у її керівництві, за цей час валовий внутрішній продукт держави зріс більше ніж вдвічі; як показує аналіз, якісний результат від реформ з'являється з деяким запізненням, що є природним явищем для такого процесу; більшість впливів керувань станом країни можна логічно обґрунтувати, але з'являються і такі, які обумовлені збуренням, яке стосувалося страйків щодо відмови від курсу розвитку на первинний сектор економіки [1, С.604].

На думку історика В.І. Роєнка, Ерхард у свій час створив модель практично ідеального ринку, де вимоги ринкової ефективності були такі ж важливі, як і дотримання соціальної справедливості, він був за вільний ринок, але не цурався державного втручання, однак лише до тієї тонкої лінії, коли його надлишок призводить до зниження ефективності економіки; при цьому німецька модель економіки з самого початку демонструвала високий рівень соціальної захищеності, що досягається шляхом раціонального розподілу суспільного доходу - саме тому до Ерхарда чудово ставилися і ліві, і праві, і соціалісти, і ліберали, і це не випадково, бо раціональна економічна політика завжди призводить до вигоди більшості [2, С.254]. Це підтверджує його гарні професійні якості як політика та як розумного господарника.

Щодо особистості Людвіга Ерхарда, то проаналізувавши масу як історичної, так і економічної літератури, варто зазначити, що сучасні вітчизняні і російські дослідники надзвичайно високо оцінюють діяльність цього німецького політика, віддають належне його організаторському таланту. Натомість, у німецькій історичній та

економічній літературі зовсім відсутні такі високі оцінки діяльності Людвіга Ерхарда. Там практично все, зроблене ним у той надскладний історичний період оцінюється як належне. Поганих оцінок, щоправда, теж немає. Але...Якщо уважно проаналізувати становлення соціальної ринкової економіки у Західній Німеччині у повоєнний час, виявляється, що у цій державі право приватної власності фактично священне, абсолютна довіра до банківських установ, на відміну від нашого, пострадянського розуміння. От тому і результати німецькі, додаючи особливості їх ментальності, схильності до скуппульозності, порядку, надбережне ставлення до будь-яких заробітків, принесли навіть у той складний час вражаючі результати.

Історичний досвід становлення економіки Західної Німеччини кінця 40-х - 50-х років ХХ століття є показовим і дуже ефективним. За досить незначний проміжок часу Західна Німеччина з деморалізованої країни, переможеної у Другій світовій війні, котра втратила більше 10% свого населення, були величезні руйнації житлових та господарських приміщень, маса голодних безробітних. Завдяки американській фінансовій допомозі за планом Маршалла, ефективній грошовій реформі та іншим реформам міністра економіки Людвіга Ерхарда. Західна Німеччина за досить короткий проміжок часу дала вражаючі результати.

Про сучасне переосмислення ролі Німеччини у Другій Світовій війні та повоєнній відбудові. У сучасному німецькому суспільстві масштаби злочинів, скоєних гітлерівцями на Східному фронті, у широких верств населення Німеччини немає чітких уявлень. Йорг Ганценмюллер доктор історичних наук, голова правління Фонду «Еттерсберг», професор Єнського університету в одній із своїх робіт стверджує: «Очевидно, що багато німців у 1945 році сприйняли прихід союзників антигітлерівської коаліції як поразку, тому що майже в кожній родині були учасники воєнних дій або загиблі на фронтах. Як звільнення прихід союзників уже тоді сприйняли в'язні таборів, поневолені робітники, полонені, противники війни, ті, хто чинив активний опір і просто всі ті, хто в принципі стомився від війни. Важливою віхою для змін сприйняття кінця війни, без сумніву, стала промова 1985 року тодішнього президента Федеративної Республіки Німеччини Ріхарда фон Вайцеккера, який говорив про звільнення Німеччини від нацизму у травні 1945 року» [8]. Тобто у сучасній Німеччині багато історичних фактів та подій уже оцінюють по-іншому, змінюється суспільство, змінюються і історичні оцінки. У сучасній вітчизняній як науковій (історичній, економічній, соціологічній), так і у

публіцистичній літературі є статті, присвячені спробі перенесення вдалого німецького економічного досвіду на наші українські реалії. Теорія, звичайно, гарна. Але українці інші за ментальністю (наприклад, широтою душі та ін. традиційними цінностями), та й політичних лідерів, котрі є і патріотами, і гарними організаторами, і вдалими господарниками, і все це в одній особі - таких державних керівників в нашій сучасній історії до цього часу ще не було.

Є й інші думки щодо переосмислення тих історичних подій, яким уже більше, ніж півстоліття. Зокрема, деякі сучасні дослідники вказують на недостатнє інтелектуальне опрацювання результатів Другої світової війни і заборона на неконвенційні думки про війну унеможливили процес осмислення цього досвіду [9]. Страх був названий виною, результатом стала нерозпізнана базова емоція – страх; німці інакші, ніж українці, бо визначальною характеристикою німців є тяжіння до порядку, а сам порядок тримається на страху, а українська ідея – це воля [9]. Тобто сучасні дослідження вказують на різницю в ментальностях - українській та німецькій, і тому німецький історико-економічний досвід не можна сприймати як абсолют для наслідування.

Висновки. Суспільство Західної Німеччини до кінця 40-х років ХХ століття перебувало у вкрай пригніченому стані: її агресивна політика і ідеологія фашизму, яку пропагували роками, виявилися поверженими, все прогресивне людство засуджувало злочини нацистів. Німеччина мала виплачувати репарації країнам-переможцям у війні. Багато олігархів та потенційних інвесторів ще напередодні 1945 року поступово виводили свої кошти з тодішньої Німеччини, по суті, з одного боку - рятуючи свої кошти, а з іншого - залишаючи свою країну напризволяще. Пострадянські вітчизняні і російські дослідники надзвичайно високо оцінюють діяльність цього німецького політика, віддають належне його організаторському таланту. При цьому, самі німці, вважають, що у становленні німецького «економічного дива» велике значення мали особливості їх ментальності, схильність до скурпульозності, порядку, надбережне ставлення до будь-яких заробітків. Західнонімецька повоєнна модель економіки з самого початку демонструвала високий рівень соціальної захищеності тодішнього ринкового господарства, що досягалася шляхом раціонального розподілу суспільного доходу.

Література:

1. Іваненко В.І. Аналіз процесу побудови соціальної ринкової економіки у Німеччині у 1949-1958 рр./В.І. Іваненко, С.В. Дударенко // *Молодий вчений*. -2017. - №1 (41). - С.598-605.

2. Роєнко В.І. Досвід реформ Людвіга фон Ерхарда для української економіки/ В.І. Роєнко // *Науковий вісник НЛТУ України*. - 2012. - Вип.22.2. - С.248-255.

3. Свинаренко Н.О. Особливості дослідження проблеми відродження повоєнної економіки Західної Німеччини в науковій та публіцистичній літературі /Н.О. Свинаренко// *Матеріали Міжнародної наукової конференції «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії»*. - Харків: ФОП Александрова К.М., 2010. – С.26 – 32.

4. Свинаренко Н.О. Загальна характеристика початкового етапу становлення історіографії соціально-економічного розвитку повоєнної Західної Німеччини у СРСР /Н.О. Свинаренко//*Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія» / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*. – Харків: Майдан, 2011. – Вип. 40. – С.227 – 230.

5. Свинаренко Н.О. Місце Л. Ерхарда у повоєнному відродженні економіки Західної Німеччини (сучасна російська історіографія питання) /Н.О. Свинаренко// *Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія» / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*. – Харків: Майдан, 2006. – Вип. 23. – С.43 – 46.

6. Свинаренко Н.О. Західнонімецьке «економічне диво»: погляд зі Сходу Європи (історіографія проблеми): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» /Н.О. Свинаренко.- Дніпропетровськ: ДНУ ім. Олеса Гончара, 2011. -20 с.

7. Ямпольська Т. Німецьке економічне диво [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://nakipelo.ua/nimecke-ekonomichne-divo/>

8. Німецькі історики про другу світову війну та її переосмислення [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.dw.com/uk>

9. Німці мають зрозуміти, що боялися свого відображення [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/111613>

10. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html

References:

1. Ivanenko, V.I. & Dudarenko. S.V. (2017) Analiz procesu pobudovi sozialnoyi rinkovoyi ekonomiki u Nimechchini u 1949-1958 rr. [Analysis of the process of building a social market economy in Germany in 1949-1958]. *Molodiy vcheniy - Young scientist*. 1 (41), 598-605 [in Ukrainian].

2. Royenko, V.I. (2012) Dosvid reform Lyudviga fon Erharda dlya ukrayinskoyi ekonomiki [Ludwig von Erhard's experience of reforms for the Ukrainian economy]. *Naukoviy visnik NLTU Ukraini - Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. 22.2, 248-255 [in Ukrainian].

3. Svyarenko, N.O. (2010) Osoblivosti doslidshennya problemi vidrodshennya povoyennoyi ekonomiki Sahidnoyi Nimechchini v naukoviy ta publizistichniy literaturi [Features of the study of the problem of revival of the postwar economy of West Germany in the scientific and journalistic literature]. *Materiali Mishnarodnoyi naukovoyi konferenziyi «Suchasna ukrainistika: naukovi paradigmi movi, istorii, filosofii» - Proceedings of the International Scientific Conference "Modern Ukrainian Studies: Scientific Paradigms of Language, History, Philosophy"*. (pp. 26-32). Kharkiv: FOP Alexandrova K.M.[in Ukrainian].

4. Svyarenko, N.O. (2011) Sagalna harakteristika pochatkovogo etapu stanovlennya

istoriografii sozialno-ekonomichnogo rozvitku povoyennoyi Sahidnoyi Nimechchini u SRSR CPCP [General characteristics of the initial stage of formation of the historiography of socio-economic development of postwar West Germany in the USSR] *Zbirnik naukovih praz. Seriya «Istoriya ta geografia» HNPU im. G. S. Skovorodi.- Collection of scientific works. Series "History and Geography" HNPU named after G.S. Skovoroda.*(Vols 40), (pp. 227 – 230). Kharkiv : Maydan [in Ukrainian].

5. Svyntarenko, N.O. (2006) Misze L. Erharda u povoyennomu vidrodshenni ekonomiki Sahidnoyi Nimechchini (suchasna rosiyska istoriografiya pitannya) [L. Erhard's place in the postwar revival of the West German economy (modern Russian historiography)]. *Zbirnik naukovih praz. Seriya «Istoriya ta geografia» HNPU im. G. S. Skovorodi - Collection of scientific works. Series "History and Geography" HNPU named after G.S. Skovoroda* (Vols 23), (pp. 43-46). Kharkiv: Maydan [in Ukrainian].

6. Svyntarenko, N.O. (2011) Sahidnonimezke «ekonomichne divo»: poglyad si Shodu Yevropi (istoriografiya problemi) [West German "economic miracle": a view from Eastern Europe (historiography of the problem)] Extended abstract of candidate's thesis. Dnipropetrovsk: Oles Honchar Dnipro National University [in Ukrainian].

7. Yampolska T. Nimezke ekonomichne divo [German economic miracle]. Retrieved from : <https://nakipelo.ua/nimecke-ekonomichne-divo/> [in Ukrainian]

8. Nimezki istoriki pro Drugu svitovu viynu ta yiyi pereosmislennya [German historians on the Second World War and its rethinking]. Retrieved from : <https://www.dw.com/uk> [in Ukrainian]

9. Nimzi mayut zrozumiti, scho boyalisya svogo vidobrashennya [The Germans must understand that they were afraid of their reflection]. Retrieved from : <https://zbruc.eu/node/111613> [in Ukrainian]

10. 5 istoriy ekonomichnogo uspihu pislya viyni: svitoviy dosvid dlya Ukraini [5 stories of economic success after the war: world experience for Ukraine]. Retrieved from : https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_ustihu_pislya.html[in Ukrainian]